

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора
Калька Андрія Дмитровича на дисертаційну роботу
**Мельника Олега Володимировича «Еколого-географічний аналіз проблем
природокористування на локальному рівні в умовах адміністративно-
територіальної реформи»**, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
географічних наук за спеціальністю 11.00.11 - конструктивна географія і
раціональне використання природних ресурсів.

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із планами і напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними і галузевими науковими програмами.

Дисертаційне дослідження Мельника Олега Володимировича *«Еколого-географічний аналіз проблем природокористування на локальному рівні в умовах адміністративно-територіальної реформи»* присвячене вивченню сучасного стану, проблем функціонування, визначенню перспектив і обґрунтуванню заходів з оптимізації поводження з природними ресурсами на прикладі конкретного адміністративного району Волинської області, що набуває останнім часом надзвичайного суспільно-економічного значення і вимагає, поза тим, розробки дієвої системи наукового переосмислення та відповідного природоохоронного реагування. Актуальність роботи сумнівів не викликає, адже сучасні науково обґрунтовані підходи до окреслення перспектив та етапності ведення різних видів природокористування глобального, регіонального чи мезорівня є неможливими без детального аналізу наслідків антропогенного впливу на довкілля саме на локальному рівні, особливо в умовах постійного тиску з боку низки перманентних реформ різного штибу. Особливої ваги набуває вирішення проблем раціонального користування природними ресурсами, за належного законодавчого оформлення, при формуванні панівного для українського суспільства світогляду про сталий розвиток соціуму та природи задля наступних поколінь.

Дисертаційне дослідження Мельника О. В. виконане в рамках наукової тематики та проведення науково-дослідних робіт кафедрою фізичної географії географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки «Основи раціонального природокористування та охорони природи Західного Полісся» і «Природні ресурси Волинського Полісся: ресурси та проблеми раціонального використання».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Результати дослідження Мельника О. В. є достатньою мірою обґрунтованими, тобто відповідають рівню кандидатської кваліфікації, оскільки вони базуються на фундаментальних положеннях фізичної та конструктивної географії, враховують досягнення вітчизняних і зарубіжних науковців, а, також, ґрунтуються на авторських підходах, втілених у фахових статтях в Україні та за кордоном, інших наукових публікаціях.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації, зумовлені логічною побудовою алгоритму дослідження, використанням систематизованих, узагальнених та оброблених автором даних офіційної статистики, коректним вибором і застосуванням загальнонаукових (аналізу і синтезу - при визначенні послідовності роботи і аналізу понять; джерелознавчого; дедукції та індукції – для окреслення стратегії дослідження; систематизації – при оформленні висновків роботи; структурно-логічного узагальнення – при логічній побудові моделі етапів вишукування; ретроспективного – при дослідженні розвитку умов природокористування за певний проміжок часу; описового – для опису об'єкта дослідження; статистичного – для формування і обробки інформаційної бази) і конкретно-наукових методів дослідження (конструктивно-логічного – для оформлення географічного знання в цілісну систему; картографічного – при унаочненні результатів; порівняльно-географічного – для оцінки стану трансформаційних процесів; структурування – для впорядкування взаємопов'язаних об'єктів із спільними ознаками поділу на групи)) та конструктивно-географічного підходу, що, за своєю сукупністю, дозволило досягти поставленої дослідницької мети та сприяло розкриттю об'єктно-предметної сутності дослідження.

Обсяг проаналізованого статистичного матеріалу та опрацьованих літературних джерел достатній для обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, які одержані дисертантом. Достовірність та обґрунтованість науково-практичних результатів дослідження підтверджується їхньою апробацією на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Виходячи із поставленої мети перед дисертаційною роботою, здобувач успішно вирішив наступні завдання, які відзначаються достатньою науковою новизною:

- вперше: проаналізовано умови та районувано території локального рівня за видами природокористування (п. 2.2, С. 65-70);

- проаналізовано ретроспективу та створені картосхеми сформованих часових груп поселенської освоєності території Іваничівського району від найдавніших часів і до сьогодні (п. 3.1, С. 91-100);

- картографічно відображені територіальні відмінності кількісних та якісних показників нераціонального природокористування (п. 3.3, С. 112-143);

- розроблено математичну модель оцінки глибини впливу господарської діяльності на геоекологічну ситуацію в районі (п. 3.5, С. 150-159);

- визначено екологічно допустимий рівень раціонального природокористування та окреслені заходи з оптимізації геоекологічної обстановки та природокористування територіальних громад в межах Іваничівського району (п. 4.2, С. 164-182);

- удосконалено: сутність раціонального природокористування та специфіку господарського використання територій (п. 1.1, С. 28-31), поняття макролокального рівня концептуального принципу багаторівневого аналізу природокористування із введенням до нього, крім агломерацій і вузлів, таких елементів, як адміністративний район і територіальна громада (п. 1.2, С. 49-50) та методику конструктивно-географічного дослідження умов природокористування (п. 1.3, С. 51-56);

- подальшого розвитку отримали: оцінка сучасного стану господарських систем

Волинської області, виявлено їх регіональні відмінності та особливості (п. 3.2, С. 101-111); систематизація наявного досвіду раціонального використання та сталого розвитку трансформованих територій (п. 4.1, С. 161-163).

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Дисертаційне дослідження Мельника О. В. має істотне науково-теоретичне та практичне значення. Заслугою здобувача є узагальнення теоретико-методичних аспектів дослідження різних видів природокористування, аналіз відповідного понятійно-термінологічного апарату раціонального користування природними ресурсами та визначення методики еколого-географічного дослідження проблем природокористування в адміністративно-територіальних одиницях району; здійснення оцінки природно-географічних особливостей і сучасного стану дотримання умов ведення раціонального природокористування в територіальних громадах; обґрунтування геоекологічних наслідків природокористування та умов впливу на стан здоров'я населення; аналіз ретроспективи і формування часових груп поселенської освоєності території Іваничівського району від найдавніших часів і до сьогодні; визначення щільності населених пунктів і динаміки поселенського навантаження території, зайнятої певним видом природокористування; розробка методики комплексної оцінки перетвореності довкілля від ступеня природокористування адміністративно-територіальних одиниць району; розробка схеми заходів з оптимізації геоекологічної ситуації та природокористування в територіальних громадах Іваничівщини.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані державними установами, органами місцевої влади та самоврядування, а, також, об'єднаними територіальними громадами для розробки та впровадження регіональних і місцевих програм соціально-економічного розвитку з раціонального природокористування в умовах сталого розвитку. Варто зазначити, що результати проведеного дослідження знайшли застосування у навчальному процесі географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки при викладанні дисциплін «Ландшафтна екологія», «Прикладне ландшафтознавство», «Фізична географія України», «Конструктивна географія» та «Основи раціонального природокористування і охорона природи» (довідка № 03-28/03/317 від 05 лютого 2021 р.).

Пропозиції з удосконалення системи використання порушених нераціональним природокористуванням територій та об'єктів землекористування знайшли своє застосування в діяльності Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації (довідка № 288/1.15/2-21 від 10 лютого 2021 р.), а, також, впроваджені у практику роботи новостворених місцевих територіальних громад, зокрема, Поромівської (довідка № 186 від 11 лютого 2021 р.) та Павлівської сільських рад (довідка № 135/02.1-05/2-21 від 15 лютого 2021 р.).

Створена серія оригінальних авторських картосхем з унаочненням територіальних відмінностей рівня трансформації складових навколишнього природного середовища від антропогенного впливу через різні види природокористування території конкретного адміністративного району Волинської

області, що може стати основою створення екологічного атласу і бути використаним при розробці інформаційно-аналітичного екологічного інтернет-ресурсу та інтерактивної екологічної карти Волинської області.

4. Оцінка змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення.

Дисертаційна робота Мельника О. В. є цілісним науковим дослідженням, у якому отримані вагомі наукові та практичні результати. Зміст дисертації викладено у логічній послідовності відповідно до сформульованої мети та завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (249 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 33 таблиці, 21 рисунок та 8 додатків.

У першому розділі *«Теоретичні та методичні аспекти еколого-географічного аналізу проблем природокористування адміністративно-територіального району»* висвітлені особливості оцінки проблем природокористування в умовах сталого розвитку; проаналізовано термінологічну базу та класифікацію видів природокористування, окреслено його концептуальні аспекти для адміністративного району; побудовано алгоритм еколого-географічного дослідження природокористування Іваничівського району Волинської області.

Другий розділ *«Фізико-географічні умови Іваничівського району як основа розвитку природокористування»* присвячений оцінці впливу регіональних природних чинників на формування господарського комплексу краю. Зокрема, проаналізовано рельєф, геолого-геоморфологічні та гідрокліматичні умови території, ґрунтово-рослинний покрив, а, також, природні комплекси і ландшафтні системи району.

У третьому розділі *«Аналіз геоекологічних наслідків господарської діяльності на території Іваничівського району»* описані історичні етапи освоєння та поселенського навантаження на територію району; проаналізовані види, масштаби і геоекологічні наслідки господарської діяльності в Іваничівському районі та обґрунтовано рівень показників здоров'я населення як індикатора стану довкілля.

Четвертий розділ *«Заходи з оптимізації геоекологічної ситуації та природокористування в Іваничівському районі Волинської області»* окреслює напрямки екологізації господарського комплексу краю, обґрунтовує перелік заходів із поліпшення земле-, водо-, лісокористування та поводження з відходами в районі, визначає шляхи оптимізації рекреаційної і природно-заповідної діяльності.

Загалом дисертаційна робота Мельника О. В. є завершеним дослідженням, а сформульовані висновки повною мірою та адекватно відображають зміст, завдання і результати дослідження. Дисертація написана державною мовою, а її стилістика відповідає особливостям наукових досліджень, визначається обґрунтованим застосуванням термінів і понять.

5. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції.

За загальної позитивної оцінки даної роботи необхідно звернути увагу на деякі положення, що не отримали належного розкриття у ній, а тому є дискусійними.

Також, у дисертації мають наявними є певні неточності та недоліки. Виходячи із зазначеного, вважаємо за необхідне наголосити на наступному:

1. На наш погляд, назву дисертаційного дослідження варто викласти у такій редакції: «Еколого-географічний аналіз проблем природокористування на **макролокальному** рівні в умовах адміністративно-територіальної реформи», оскільки: автором при обґрунтуванні надзвичайної важливості налагодження і функціонування соціально-господарських взаємозв'язків в межах природно-територіального комплексу, особливо в умовах інтенсивного розвитку адміністративної реформи в Україні (останній абзац на С. 49) розглядає розширення саме макролокального рівня «із введенням до нього, ... понять *адміністративний район і територіальна громада*»;

2. Щодо «Змісту» роботи (С. 18), то дуже подібними за смисловим навантаженням є назви пунктів «3.3. Геоекологічні наслідки господарювання в Іваничівському районі» та «3.5. Вплив на довкілля різних видів природокористування в Іваничівському районі Волинської області», що створює невірне враження про їх змістове наповнення та формує бажання до об'єднання цих пунктів. Однак у тексті дисертаційної роботи можна побачити суттєву відмінність у висвітленій інформації пунктів та стає зрозумілим доцільність наявного структурного поділу Розділу 3;

3. Предмет дослідження (С. 23) є дещо незрозумілим, адже містить твердження і про «особливості формування», і про «екологічні наслідки» господарського природокористування, тобто має широкє, так би мовити, двоєдине трактування. Натомість приналежність, власне, самого господарського природокористування до макролокального районного чи до, наприклад, глобального планетного рівня не визначена.

4. В «науковій новизні» (С. 25) у Вступі, на наш погляд, варто поміняти місцями рядки: 1) «вперше: проаналізовано ретроспективу та створені картосхеми сформованих часових періодів поселенської освоєності території Іваничівського району від найдавніших часів і до сьогодні» та «проаналізовано умови і районовано території локального рівня за видами природокористування»; 2) «удосконалено: поняття макролокального рівня концептуального принципу багаторівневого аналізу природокористування із введенням до нього, крім агломерацій і вузлів, таких елементів, як адміністративний район та територіальна громада; методику конструктивно-географічного дослідження умов природокористування; сутність раціонального природокористування та специфіку господарського використання територій», що відобразить наявну послідовність виконання автором дисертаційного дослідження.

5. На нашу думку, в Розділі 1 аж надто багато уваги (С. 31-44), а, відповідно, і текстового матеріалу автором відведено на пояснення терміну «природокористування», чого варто було б уникнути шляхом більш компактного розміщення визначень лише найвідоміших науковців.

6. На С. 91 (другий абзац) в описанні етапності освоєння території Іваничівського району здійснено, як ми вважаємо, доволі різкий стрибок до інформації про лужицьке населення. А на С. 92, у першому абзаці, знову ж таки, сталося різке повернення назад до етапності заселення території краю;

7. На рис. 3.1, С. 96, є наявними деякі незначні помилки, наприклад присутнє позначення «сmt» та деякі населені пункти району (Гряди, Кропивщина) за своїм кольоровим позначенням не відповідають легенді картосхеми. Загалом дуже часто, наприклад, на С. 60, 170 та інших, в роботі згадується про «сmt», мається на увазі, мабуть, «селище міського типу». Однак відомо, що в Україні давно уведено в практику адміністративного діяння лише поняття «селище» і «місто»;

8. В шостому абзаці, на С. 97, автором пропонується сформулювати чотири групи, а, власне чого, чи то поселенські, чи то часові групи, не вказано. Далі стає зрозуміло з тексту, що це часові групи сіл;

9. Тут же, на С. 97 та на рис. 3.2 доцільним було б пояснення просторового розташування населених пунктів району, об'єднаних у різні часові групи;

10. Рис. 3.8 містить нечитабельні чисельні позначення над стовпчастими діаграмами, які без пояснення у тексті дисертаційної роботи (С. 159) зрозуміти лише з картосхеми майже неможливо;

11. Доречним на наш погляд є об'єднання пунктів 4.1. та 4.2 в один пункт під назвою «4.1. Напрямки екологізації господарського комплексу, земле-, водо- та лісокористування», оскільки такий крок дозволить систематизувати та послідовно згрупувати викладений матеріал;

12. Щодо оформлення дисертаційного дослідження, то:

а) подекуди в тексті зустрічається позначення лише однієї букви (наприклад, С. 44) у ініціалізації осіб (вчених), а, іноді, - двох ініціалів, наприклад, С 42. Доцільно користуватися однією стилістики у всій роботі;

б) на С. 192 в другому і третьому абзацах присутнім є повторення матеріалу;

в) наявними в тексті роботи є граматичні - на С. 67, 89, 95, 110, 122, 164, 180 та стилістичні - на С. 52 (абзац 1), 70 (абзац 3), 96 (абзац 3),), 106 (абзац 1) помилки, а на С. 105 «Вугільні запаси...» і С. 122 «Зниження промислового...» - незрозумілі за змістом речення.

Зазначені зауваження, здебільшого, є дискусійними та не впливають на загальну високу оцінку рівня даного дисертаційного дослідження.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні наукові положення дисертаційного дослідження були апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Результати дисертаційного дослідження досить повно відображені у 17 наукових працях, з яких 7 статей - у наукових фахових виданнях України, 2 - в іноземних періодичних наукових виданнях, а, також, 8 - у збірниках матеріалів конференцій та інших наукових виданнях. У публікаціях відображені всі основні положення дисертації, які винесено на захист.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат дисертації за своїм змістом достатньо відображає основні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження, що дає підстави стверджувати про його ідентичність зі структурою і змістом дисертації.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та нормативних актів МОН України.

Дисертаційна робота Мельника О. В. відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, які внесені згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.) щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Мельника Олега Володимировича «Еколого-географічний аналіз проблем природокористування на локальному рівні в умовах адміністративно-територіальної реформи» присвячене актуальній темі, основні наукові положення і висновки є обґрунтованими та достовірними, а отримані результати сукупно свідчать про розв'язання конкретного наукового завдання – обґрунтування, з позиції конструктивно-географічного підходу, стану та оптимізації видів природокористування в конкретному адміністративному районі Волинської області за умов реформування регіональної територіальної структури.

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має практичне значення, а її автор – Мельник Олег Володимирович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Офіційний опонент –

доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії і туризму
ПНВЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

А. Д. Калько

Підпис Калько А.Д. засвідчую.

Начальник відділу кадрів
Міжнародного економіко-
гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука Осаченко